

Varga Katalin

Az információs műveltség a mindennapi pedagógiában

Az információs műveltség és a tananyag

A tudástársadalomban a műveltség fogalma komoly paradigmaváltásokon megy keresztül. Folyamatos viták dúlnak arról, hogy mi szerint ítélünk valakit műveltnek. A műveltségbe beletartozik a nemzeti kultúra alapjainak ismerete, a széleskörű tájékozottság, és persze a tudáselemek alkalmazásának képessége is. Nem biztos, hogy csak az a művelt, aki fejből mond verseket, évszámokat, vagy ismeri nagy személyiségek életútját. A műveltségi vetélkedőkön egyre inkább a tájékozottságot, a sokoldalúságot tesztelik, ebbe sokszor a bulvárhírek éppúgy beletartoznak, mint a fizika vagy a sport eseményeinek, fogalmainak az ismerete. A művelt ember sokat tud, mert sok információval találkozott, és ezeket megsűrve, rendszerezve, átformálva alakította ki a tudását. A megszerzett információt tudja hasznosítani, mobilizálni. A műveltség tehát nem kizárólag tanultságot és olvasottságot jelent, hanem azt a képességet is, hogy valaki válogatni tud a körülötte burjánzó információk tömegéből és kezelni tudja azokat.

Az információ gazdasági értéke a 21. század embere számára magától értetődő. Az életünket meghatározó információs dömping azt követeli, hogy tanuljunk meg értékelni, és igazolni a felénk áramló információk megbízhatóságát. Az információ vagy az informáltság azonban önmagában még nem tesz műveltté. A műveltség többet jelent, annak a képességét, hogy a megszerzett információt kritikusán vagyunk képesek értékelni, belőle az adott feladat szükségéi szerint válogatni, azt olyan módon hasznosítani, hogy új, az eddiginél magasabb szintű tudás keletkezzen.

Az információt a hagyományosan ismert meghatározások mellett egyre összetettebb jelenségként kell kezelni:

- a tudástársadalom kulcstényezőjeként
- a tanulás és az emberi gondolkodás alapvető forrásaként
- a kreativitás és az innováció lényeges elemeként
- olyan eszközként, amelynek segítségével jobb eredményeket érhetünk el a tudományos életben, a munkában és a mindennapi életben
- a nemzet társadalmi-szociális fejlődésének fontos forrásaként.

Az emberek nap mint nap szembesülnek a sokszínű és burjánzó információválasztékkal – tanulmányaik során, munkájukban és magánéletükben egyaránt. Információt szolgáltatnak a könyvtárak, a szakmai szervezetek, a média és az

internet, és az információ egyre növekvő mennyiségben, szűrés nélkül áramlik felénk, felvetve az autentikusság, az érvényesség és a megbízhatóság problémáit. Ráadásul sokféle közvetítőn keresztül érhető el, grafikus, képi, hangzó és szöveges formában, ez pedig újabb nehézségek elé állítja az értékelni és értelmezni szándékozó embert.

A bizonytalan minőség és növekvő mennyiség komoly kihívás a társadalom számára. Az információbőség önmagában még nem teszi informálttá az embert, ha nincs birtokában az információ hasznosításához szükséges képességeknek. David Shenk¹ meghatározása szerint „információs szmog”-ban élünk, ahol az információ sokszor már akadályozza az életünket. A szmog okai: túl sok információ, túl gyors információáramlás, a gyors döntések kényszere, valamint az a félelem, hogy úgy kell döntéseket hoznunk, hogy nem vagyunk birtokában valamennyi szükséges információnak.

Az információs szmogban csak az információs műveltség segíthet eligazodni. Ez teszi lehetővé, hogy felismerjük, mikor van szükségünk több információra, hol és hogyan szerezhethetjük azt meg a lehető leghatékonyabban. Felvértez bennünket a szükséges technikai tudással, hogy hasznosítani tudjuk például a modern könyvtári forrásokat, képessé tesz, hogy elemezzük és értékeljük a talált információkat, így szerezhethetjük meg a döntéshozatalhoz szükséges magabiztosságot. Az információs műveltség képezi az alapját az egész életen át tartó tanulásnak. Egyaránt fontos valamennyi tudományterületen, minden tanulási környezetben. Képessé teszi a tanuló embert, hogy magas szinten kezelje a tartalmat, kutasson, önállóbbá váljon, és nagyobb kontrollt tudjon gyakorolni saját tanulása felett.

Az információs műveltségről ma még inkább csak az ismeretek és készségek szintjén szoktunk elmélkedni, holott legalább ilyen fontos lenne arról is szót ejteni, milyen szemléletváltást igényel ennek a műveltségnek az elsajátítása. Sokkal nagyobb tisztelettel, alázattal kellene az információ felé fordulnunk. Számításba venni, hogy van hasznos és haszontalan, jó és rossz információ. Van szükségtelen és szükséges, és olyan is, aminek a birtoklásával magunknak vagy másnak árthatunk. Meg kell tanulnunk értékén kezelni az információkat, sokkal erőteljesebben, mint ahogy ezt most teszi az emberiség. A hangsúlynak az információ birtoklásáról annak értékelésére kell áthelyeződnie.

„Az információs műveltség azt jelenti, hogy az egyén felismeri, mikor van szüksége információra, és képes megtalálni, értékelni, valamint hasznosítani azt. Az információs műveltséggel rendelkező személy megtanult tanulni. Tudja, hogyan kell tanulni, mert tudja, hogyan szerveződik a tudás, hogyan kell megkeresni az információkat, és milyen módon kell azt úgy felhasználni, hogy mások is tanulhassanak belőle.”² Ideális esetben a közoktatás az a színtér, ahol a gyermekek elsajátíthatják ezeket a készségeket

¹ SHENK 1997. 250.

² VARGA 2008

és ismereteket. Egyre több ilyen jellegű tananyaggal és tantervvel lehet találkozni, de ennek ellenére még mindig nagyon gyermekcipőben jár a közoktatás ezen a területen. Az oktatás valamennyi területét át kellene hatnia az információs műveltség szemléletének, és igazán akkor mondhatnánk, hogy már jó úton járunk, ha gyermekeink észrevétlenül válnának információsan művelté. Ehelyett azonban azt látjuk, hogy egyre felszínesebbek. A műveltség minden szinten folyamatosan veszít az értékéből, nem az a sikeres ember, aki tájékozott és művelt, hanem akinek jó kapcsolatai vannak, és gyorsan tudja megoldani a problémás helyzeteket. A megoldás mikéntje, etikája vagy minősége gyakran másodlagos.

Csapó Benő a 2008 augusztusában tartott VII. Nevelésügyi Kongresszus nyitóelőadásában az alábbi gondolatokat fogalmazta meg: „Az IKT (Információs és Kommunikációs Technológiák) használatának lehetőségei és készségei éles határt húznak az egyes csoportok, egyének közé: kialakult, és sokféle módon mélyül a »digitális szakadék«. Az információs társadalom lehetőségeivel való éléshez legalább négyféle feltételrendszerre van szükség. Ezek közül többnyire csak az első, kétségtelenül elengedhetetlen, ám korántsem az egyetlen szinttel, a (1) technikai hozzáféréssel foglalkozunk a legtöbbet. Legalább ennyire fontosak azonban (2) az eszközök használatának készségei és képességei. Ebbe a körbe már nemcsak az eszközkezelés egyszerű technikai készségei tartoznak, hanem a virtuális világban való eligazodás készségei is, az a tapasztalat, amely a szükséges információ gyors és hatékony megtalálását lehetővé teszi. Meg kell említenünk ebben a kontextusban is (3) a nyelvtudást, hiszen ezen múlik, hogy a Világháló mekkora részéből gyűjthetjük össze az ismereteket. Mint minden más területen itt is meghatározó szerepe van az angol nyelvnek, és aki nem rendelkezik használható angol nyelvtudással, az máris kiszorult a tudásháló jelentős tartományainak birtokbavételéből. Végül nem feledkezhetünk meg (4) a rendelkezésre álló információk kritikus szelektálásának és értékelésének képességeiről. Az Interneten nagyon sokféle tartalmú és formájú információval találkozunk. A hiteles és a megtévesztő, a segítő és a manipuláló, az egyesítő és a megosztó, a puritán formában közvetített és a látványosan csomagolt, az archívumok mélyén szerényen meghúzódó és az erőszakosan tolatkozó információ-tulajdonságok mindenféle kombinációban előfordulnak. Ebben a globális környezetben nem választhatjuk meg a fejlődés tempóját. A tennivalókat sok esetben a külső feltételek változása diktálja, a fejlesztést élesedő nemzetközi verseny kényszeríti ki.”³

Napjaink iskolájának egyik legnagyobb kihívása, hogyan tanítsa meg a gyermekeket az információ és a technika által vezérelt világban való sikeres boldogulásra. Fontos, hogy szem előtt tartsuk, a gyermekeink már digitális bennszülöttek, számukra a technika és a modern eszközök használata sokkal természetesebb, mint számunkra. Teljesen más logikával fognak hozzá a feladatok megoldásához. Gondolkodni azonban meg kell tanítanunk őket. Az internet világa ugyanis leszoktat a gondolkodásról, arra ösztönöz mindenkit, hogy a kész megoldásokból válogasson. Az információs műveltség oktatásának egyik

³ CSAPÓ 2008. 37.

legnagyobb kihívása, hogyan szorítsuk rá a digitális bennszülötteket a gondolkodásra, a tervezésre, a céltudatos munkára, az értő válogatásra, az értékelésre és a kritikára.

A 21. század eleji oktatáselméletet meghatározó konstruktivista megközelítés szerint az információ megtalálásának és elérésének könyvtári képessége nem azonos azokkal a magasabb szintű gondolkodási készségekkel, amelyek ahhoz kellene, hogy értékelni, értelmezni és hasznosítani tudjuk az információkat. Az egész életen át tartó tanulás tanítási módszerei és elméletei fontosnak tartják az információs műveltséget. A konstruktivista tanuláselmélet szerint a tanulóknak maguknak kell megtalálniuk a problémák megoldásának módjait az információk segítségével, aktív kutatás és gondolkodás során új meggyőződésekre kell jutniuk, és ez fontosabb, mint a tanórákon hallott tények és adatok memorizálása. Egy ilyen pedagógiai megközelítés mellett a diákok képzett tanulókká válhatnak. Az információs műveltséget másrészt a forrásalapú tanulásra, az önálló felfedezésekre, valamint a problémamegoldó tanulásra kell alapozni. Mindez nagyfokú pedagógiai kifinomultságot igényel, ahol a tanulók annyiféle tanulási stílussal ismerkednek meg, amennyivel csak reálisan lehetséges. Báthory Zoltán megfogalmazásában: kulturális eszköztudás, mint az önálló tanulás eszközeinek ismerete. Az életen át tartó tanulás, összességében a műveltség elsajátításának alapja.⁴

A demokratikus társadalmak elvárása, hogy a polgárok felkészüljenek a munkára, állampolgári kötelességeikre és a napi életvitelre. Mindhárom esetben máshol vannak a hangsúlyok:

- A munkára való felkészüléshez ismerni kell a különböző szakmák technológiai követelményeit és általánosságban a 21. század munkakultúráját.
- A felkészült állampolgári magatartás megkívánja az önálló vitakultúrán alapuló döntéshozatalt, a felelősségvállalást, a közösségi magatartásformák modern változatainak alapos ismeretét.
- A napi életvitelhez szükség van kreativitásra, érdeklődésre, nyitottságra, sokoldalúságra.

Mindehhez az szükséges, hogy a tanulók folyamatosan szembesüljenek az információforrásokkal és a bennük található információkkal, és ily módon közelítsék meg a problémákat, keressék a megoldásokat. Ideális esetben az oktatás minden szintjét áthatja ez a szemlélet, vagyis nem külön tantárgyak keretében történik a szükséges készségek kialakítása és fejlesztése, hanem valamennyi tantárgy tananyagában és módszertanában megjelennek az információs műveltség elemei. Elsősorban a módszertan az, ahol ez a feladat nagyobb hangsúlyt kaphat.

⁴ BÁTHORY 1997. 139–140.

„Az információs műveltséget a médiapedagógia koncepciójaként kell alkalmazni, melynek megvalósítása során az általános iskolától kezdve az olvasási és digitális kompetencia elsajátításának lépcsőfokain keresztül lépésről lépésre alakul ki a rendszerezett információs műveltség. (...) [A]z információs műveltség szisztematikus közvetítése azt eredményezi, hogy egyrészt képessé válunk a szakmai információs szolgáltatások adekvát alkalmazására, másrészt áthatolhatunk az információhasználat és -előállítás társadalmi dimenzióin (pl. szerzői jogi keretfeltételek, információs önrendelkezés kérdései és média-szociológiai kölcsönhatások). Bár az információs műveltség iskolai kontextusban történő közvetítése visszanyúlik általános tananyagi célokra és tartalmakra, minden esetben be kell ágyazni - mint ahogyan a teljes médiapedagógiát is - valamilyen szaktárgyi összefüggésbe.”⁵

Az információs műveltség megszerzése megsokszorozza a tanulók lehetőségeit az önálló tanulásban, tudásuk növelése érdekében az információforrások széles körét használják, okos kérdéseket tesznek fel, élesedik a kritikai gondolkodásuk, önállóbbakká válnak. Fontos, hogy megértsük, ezek az új képességek nem a tananyagon kívül helyezkednek el, hanem szervesen belefoglalódnak a tanterv tartalmába, szerkezetébe és sorrendiségébe. A tantervi integráció egyben sok lehetőséget is ad, hogy erősítsük az olyan oktatási módszerek alkalmazását, mint a problémaalapú tanulás, a bizonyítékokra alapozott tanulás és a kérdező tanulás. A problémaalapú megközelítésnél a tanulók mélyebb szinten tudnak érvelni az adott témáról, mint a csupán előadásra és tankönyvre építő oktatásnál. Ahhoz, hogy ennek minden előnyét kihasználjuk, a tanulóknak olyan gondolkodásmódot kell követniük, amelynek szerves része a különböző helyeken és formákban létező információforrások készségszintű használata. Ezáltal a saját tanulásukért érzett felelősség is növekszik.

Az információs műveltség és a pedagógusok

A PTE FEEK informatikus könyvtáros hallgatói szakirány keretében ismerkedhetnek meg az információs műveltség pedagógiájával, a komplex készségrendszer sajátosságaival és oktatásának módszereivel. A képzés egyik fő célja, hogy miközben a hallgatók maguk is ráébrednek a téma jelentőségére, felébred a kreativitásuk, és a későbbi munkájuk során is jól hasznosítható ötleteket, megoldásokat dolgoznak ki. Ebben szeretnénk maximálisan támogatni őket.

A szakirányhoz tartozó kurzusok során számtalan alkalom adódik az önálló feladatok, sokszor fejlesztési ötletek kidolgozására is. Sok hallgató írt már nagyon értékes szakdolgozatot a témában. A 2012-es tanévben a hallgatók azt a feladatot kapták, hogy készítsenek interjút egy-egy pedagógussal, könyvtárossal vagy gyermekekkel foglalkozó szakemberrel, amelynek során felméri, hogy

⁵ MEMORANDUM 2011

az illető hogyan vélekedik a fiatalok információszerzési, -kezelési szokásairól, az információs műveltség oktatásának helyzetéről és jelentőségéről, illetve saját szerepéről ebben a folyamatban. Az interjúk nagyon érdekes összefüggésekre világítottak rá, ezekből szeretnék most egy kis ízelítőt átadni.

A pedagógusok kiválóan látják a lényeges különbségeket a „digitális bennszülöttek” és a „digitális bevándorlók” között, és saját helyüket is jól határozzák meg. Érzik, hogy bizonyos értelemben lemaradásban vannak tanítványaikkal szemben. Ez sokszor frusztrálja is őket, de sajnos nem nagyon tesznek lépéseket a helyzet megváltoztatására.

1. Az információhoz jutás tekintetében nagyon fontosnak tartják a hitelességet és a pontosságot. Többen megfogalmazták, hogy a diákok ritkán kérdőjelezik meg az információk igazságtartalmát, akármit mondanak nekik, azt elhiszik.
2. A modern oktatás már nem maradhat meg a szövegek szintjén, ha nincs képi információ, film, videó, multimédia, a diákság figyelmét nem lehet lekötöni.
3. A fiatalok információkereséskor is szeretnek a képektől elindulni, először ezeket keresik. *„Ha a kép megvan, a szöveget átdolgozzák egy egyszérvűbb verzióra.”* – mondta egy pedagógus.
4. A tanulás szempontjából is meghatározó szerepe van az internetnek. Az információk hitelességét, megbízhatóságát azonban nem kutatják, a forrásokat rendre elfelejtik megjelölni.
5. Érdekes tapasztalat, hogy a kisebbek (felső tagozat) nem kedvelik a csoportmunkát, a középiskolások azonban már igen. Valószínűleg ekkorra alakul ki bennük az együttműködés, az alkalmazkodás és a vitatkozás kultúrája.
6. A diákok kifejezetten kedvelik az integrált feladatokat, de mindent az utolsó pillanatban végeznek el. Ez tipikusan jellemző tulajdonsága a net-generációnak.
7. Kevés diák képes a kritikus gondolkodásra. Általában nem a lényegre koncentrálnak, hanem arra, ami érdekli őket.
8. Az egyik legnagyobb probléma az információk etikus kezelésével van. A közösségi oldalakon való folyamatos kitárulkozás nem segít abban, hogy a fiatalok megtanulják, mit lehet elmondani, és mit nem. Gyakran direkt csak a botrány kedvéért használnak bizonyos kifejezéseket.

A pedagógusok tehát jól érzékelik a problémákat és a hiányosságokat, ahhoz azonban, hogy valamiféle előremozdulás történjen, segítségre szorúlnak. Külső és belső segítségre egyaránt. A segítség sokfelől érkezik, például a könyvtárakból, hiszen az információs műveltség mozgalom tulajdonképpen a könyvtárak felhasználóképzéseiből indult el és növekedett összetársadalmi mozgalommá. Rendkívül fontos feladat lenne, hogy a mindennapi pedagógiában, a

köznevelés és közoktatás valamennyi szintjén is kialakuljon az a szolgáltatási és intézményrendszer, amely hatékonyan támogatja a pedagógusok munkáját ezen a téren is.

Fejlesztési lehetőségek

A Német Információtudományi Társaság (DGI) 2011-ben kiadott memoranduma⁶ javaslatokat tesz azokra a fejlesztésekre, amelyekkel az oktatáspolitikai, illetve a könyvtárügy támogatja a mindennapi pedagógiát. Ezeknek a javaslatoknak nagy része nem kötődik szorosan a német területekhez, hazánk számára is hasznosíthatók, sőt hasznosítandók:

1. Az információs műveltség oktatásához kapcsolódó internetes portál kialakítása. A portál célja, hogy egyetlen platformon legyenek hozzáférhetőek az információs és oktatási anyagok, az e-learning lehetőségek stb.

- A PTE-FEEK Könyvtártudományi Intézete egy nemrégiben elnyert TÁMOP projekt⁷ keretében hamarosan elindít egy ilyen portált, amely széles körben szeretne információt és módszertani támogatást nyújtani a pedagógusok számára.
- Az *Olvasás Portál*⁸ az Oktatókutató és Fejlesztő Intézet Pedagógiai Könyvtárának 2010-es fejlesztése. Célja, hogy támogassa a könyvtárak olvasásnépszerűsítő és a digitális kompetenciák elsajátítását ösztönző oktató, nevelő tevékenységét a közoktatásban is használható, a képzés- és az önálló tanulást támogató tartalmak szolgáltatásával. A Pedagógiai Könyvtár több mint egy évtizede zászlajára tűzte az információs műveltség eszméjének és fontosságának hangsúlyozását mind a könyvtári munkában, mind a közoktatásban és a felsőoktatásban. A portál is ezt állítja a középpontba, az olvasásnak a mindennapi életben való boldoguláshoz elengedhetetlen voltát hangsúlyozva. A portál egyaránt szól felnőttekhez és gyermekekhez. Célközönségébe tartoznak elsősorban a pedagógusok és a könyvtárosok – különösen is hangsúlyosan a két szakmát összefogó iskolai könyvtárosok –, az olvasás ügye iránt elkötelezett szakemberek, szülők, és természetesen minden teret megad a határon túli jó gyakorlatok és kezdeményezések megjelenítésének is. A portál akadálymentes, törekszik a hátrányos helyzetűek speciális igényeinek kielégítésére is. A nyitó oldalon található egy keresőfelület, amely vala-

⁶ MEMORANDUM 2011. 82.

⁷ TÁMOP 4.2.2C *Jólét az információs társadalomban* című projekt „A digitális megosztottság komparatív analízise” c. alprojektje.

⁸ <http://olvasas.opkm.hu> [2013.07.15.]

mennyi adatbázisban egyszerre, külön-külön, vagy bármilyen tetszőleges csoportosításban lehetővé teszi a keresést és a böngészést. A keresőfelület alkalmas arra, hogy az információs műveltséghez nélkülözhetetlen információkeresési stratégiákat és módszereket oktassuk a segítségével.

2. Az információs műveltségre vonatkozó iskolai tantervek és tananyagok kritikus vizsgálata és kiegészítése szükséges. A jelenlegi tananyagok megközelítéseket információs szakmai szempontból meg kell vizsgálni és az információs műveltség iskolai modelljének kialakítása érdekében ki kell egészíteni. Fontos, hogy ez a modell a médiapedagógiai párbeszéd tárgyat is képezze.

- Az új magyar Nemzeti Alaptanterv kulcskompetenciaként kezeli a digitális írástudást és a médiaműveltséget. Fontos lenne azonban, hogy az információs műveltség komplex készségrendszerét, annak egységben történő fejlesztését is hangsúlyosabban kezeljük. Az informatika tantárgy keretein belül oktatható könyvtárhasználati ismeretek sajnos nem adnak elegendő teret az olyan fontos készségek fejlesztésére, mint az információs igény elemzése, az információk válogatása és kritikus értékelése, vagy az etikus információhasználat. A hallgatói felmérésből is látható, hogy ezeken a területeken sok a fejlesztendő.
- Figyelembe kell venni a különböző iskolai szintekhez köthető elvárásokat, követelményeket: Az alapfokú oktatás 1. szintjén (ISCED 1) az olvasási kedv növelése, illetve az iskolai és közkönyvtárakhoz, valamint az életkornak megfelelő információszolgáltatásokhoz való hozzászoktatás. Az alapfokú oktatás 2. szintjén/a középfokú oktatás alsó szintjén (ISCED 2) az információ „fogalmába” történő bevezetés kognitív, interperszonális és társadalmi dimenziók között, az információkeresés szisztematikus előkészítésének közvetítése, az információszolgáltatások megfelelő kiválasztása és az eredmények kritikus értékelése. A középfokú oktatás felső szintjén (ISCED 3) az információs műveltség tényleges kialakítása az iskolai, tudományos és szakmai felhasználással kapcsolatos összefüggések vonatkozásában és az információszerzés professzionális formáinak használata mellett. Ezek az intézkedések jelentősek az információs műveltség iskolai keretek között történő támogatásának sikerére szempontjából. A tantervek elkészítésében és alkalmazásában résztvevő oktatásügyi elméleti és gyakorlati szakembereknek megállapodásra kell jutniuk az információs szakemberekkel és könyvtárosokkal.

3. Megfelelő oktatási modulok, oktatási egységek, modellek kritikus vizsgálata és rendelkezésre bocsátása elengedhetetlen. Az információs műveltség iskolai modelljére támaszkodva ki kell választani és rendelkezésre kell bocsátani az oktatásban használható anyagokat. Ezzel párhuzamosan párbeszédet kell kezdeményezni a tanárok, az iskolaigazgatók, valamint az oktatáspolitikai között:

szakmai tanácsadás; az ismeretek és tapasztalatok beépítése a pedagógus-továbbképzésbe; a tankönyvkiadók bevonása stb.

- A Magyarországon jelenleg zajló oktatáspolitikai fejlesztések egyik kiemelt területe a szaktanácsadói rendszer megújítása. A szaktanácsadók kiváló közvetítők lehetnek az információs műveltség követelményeinek, a tantárgyakhoz köthető, illetve nem formális keretek között megvalósítható módszertani ajánlásoknak.
- A közoktatási intézmények és a közgyűjtemények közötti kapcsolatok szorosabbá tételével a pedagógusok olyan szakemberektől is kaphatnak segítséget, akiknek jóval nagyobb gyakorlatuk van az információs műveltség fejlesztésében.

4. Lényeges a könyvtárakban és az iskolákban az információs szakemberek által kínált információszolgáltatások használatának és a továbbképzéseknek a folyamatos biztosítása. Ezeket a forrásokat a módszertani fejlesztés érdekében ingyenesen kellene a tanárok, ill. az iskolák rendelkezésére bocsátani.

5. Az információs műveltség oktatásához kapcsolódó kommunikációs kampányok szükségesek a politikában, az oktatásirányításban és a szociokulturális környezetben egyaránt.

A DGI ezzel kapcsolatban az alábbiakat tartja fontosnak:

- Az információs műveltségi folyamatban résztvevő „felek” (azaz tanulók, tanárok, iskolavezetők, szülők, támogató egyesületek, az oktatási piac, az iskolai adminisztrátorok, könyvtárak, médiaközpontok, népfőiskolák, a politika, a szponzorok, tehetséggondozók...) közötti szoros kapcsolat és együttműködés.
- Az iskolai információs műveltséggel kapcsolatos információszolgáltatás nyújtása információs szakemberek, gyakorlati oktató szakemberek és érdeklődő laikusok (pl. szülők stb.) részére.
- Már meglévő információs műveltségi kapcsolatok támogatása, valamint további információs műveltségi kapcsolatok kezdeményezése, az információs műveltség megjelenítése oktatási konferenciákon, online fórumokon, szakmai rendezvényeken.
- Támogatások elnyerése, szponzori/alapítványi források bevonása különösen az 1–4. pontokban foglalt célok megvalósítására.

6. A meglévő tananyagi koncepciók alapján a középfokú oktatás szintjén és a felnőttoktatásban is el lehet gondolkozni egy az információs műveltség megszerzését támogató elektronikus tanulási modul kialakításán. Itt azonban figyelembe kell venni, hogy az információs műveltség közvetítését mindig konkrét, csak nehezen általánosítható tanulmányi vagy kutatási tartalmakhoz kell kötni. Egy ilyen projekt csak speciális pénzügyi támogatással tud megvalósulni.

Tanulságok

A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy ha Magyarország nem csak elméleti szinten akar foglalkozni polgárainak információs műveltségével, akkor sürgős tennivalói vannak. Mindenekelőtt fel kellene mérni a jelenlegi helyzetet, és egy átfogó kép alapján kidolgozni egy nemzeti információs műveltség stratégiát. A fejlesztés középpontjába érdemes lenne egy olyan intézményt állítani, amely képes a helyzetfelmérés alapján a stratégiai célok kijelölésére, majd a stratégia megvalósítására is. Segítségként és mintaként számtalan nemzetközi példát találunk.

A helyzetfelméréshez indikátorokra van szükség. Ezek képet adnak egyrészt az információs műveltség koncepciójának politikai és oktatáspolitikai beágyazottságáról, másrészt konkrét adatokat szolgáltatnak a lakosság különböző csoportjainak információs műveltséggel kapcsolatos készségeiről.

Indikátorként⁹ szolgálhatnak a politikai és kulturális kontextusra vonatkozó adatok:

- A fogalom jelenléte a közoktatási, köznevelési jogszabályokban.
- A fogalom és a hozzá tartozó szemlélet megjelenése a közoktatás tanterveiben, normatív dokumentumaiban.
- A fogalom és a hozzá tartozó szemlélet jelenléte a közoktatás tankönyveiben.
- Az információs műveltség szemléletmódjának megjelenése az oktatásmódszertanban.
- Az információs műveltség követelményeinek és szemléletmódjának jelenléte a szakképzésben.
- Az információs műveltség oktatását támogató felsőfokú képzések.
- Az információs műveltség jelenléte a pedagógusképzésben.
- Az információs műveltség fogalmának megjelenése a könyvtári és közművelődési jogszabályokban.
- A témához kapcsolódó országos és nemzetközi konferenciák.
- Létezik-e központi szervezet vagy bizottság az országban, amelynek felvállalt feladata az információs műveltség terjesztése?
- Az ügyvel foglalkozó civil szervezetek száma és aktivitása.
- Jelen van-e a fogalom és a szemléletmód a médiát szabályozó jogszabályokban?
- Érvényesül-e az információ és az információhoz való hozzáférés szabadsága az alaptörvényekben?
- Az információs műveltséghez köthető kutatók, kutatócsoportok száma, aktivitása.

⁹ CATTs-LAU 2008.

- A kormány, a civil szféra, a média és az iskolák által támogatott kutató-sok száma.

Egy másik csoportja az indikátoroknak az információhoz való hozzáféréstől szolgáltatott adatokat:

- Tudományos és ismeretterjesztő folyóiratok száma a lakosság számához viszonyítva.
- Rádiós és televíziós tartalmak, elsősorban a hírek és az ismeretterjesztő műsorok aránya.
- Az online média elterjedtsége és tartalma.
- A könyvtárak száma.
- A könyvkiadás tendenciái, prioritásai.
- A filmek szerepe az információs szolgáltatásban.
- Az újságírók száma a lakosság számához viszonyítva.
- Az internet-elérés tendenciái.
- A közösségi média szerepe az információs szolgáltatásban.
- A weboldalak száma és megoszlása
- A PC-k száma, elterjedtsége.

Az indikátorok harmadik csoportja az információ fogadására vonatkozik:

- Újságolvasás
- Rádióhallgatás
- Televíziónézés
- Az online média használata
- Könyvtárhasználat

A nemzeti információs műveltség stratégia az oktatás minden szintjére kiterjedően jelöli ki a fejlesztési célokat, illetve a megvalósításhoz szükséges eszközöket. Magyarországon rendelkezésre áll a megfelelő tudás, és az eszközhasználat terén sem állunk rosszul. Igazán nem hiányzik más, csak az akarat, és a tudatos koncepciók mentén történő cselekvési szándék.

Az első lépéseket a pedagógusok irányában kell megtenni. Abban a pillanatban, hogy a mindennapi pedagógiában természetessé válik az információs műveltség szemléletmódja, rögtön érezhetőek lesznek a változások.

IRODALOMJEGYZÉK

- BÁTHORY 1997 BÁTHORY Zoltán: Tanulók, iskolák - különbségek. 2. átdolg. kiad. Budapest 1997. 139-140.
- CSAPÓ 2008 CSAPÓ Benő: Az oktatás Magyarországon az ezredforduló körüli évtizedekben - fejlődési tendenciák és megoldásra váró problémák. In: Az oktatás közügy. VII. Nevelésügyi Kongresszus. Program és összefoglalók. Szerk. BENEDEK András - HUNGLER Diána. Budapest, 2008. augusztus 25-28. 35-50.
- CATTS-LAU 2008 Az információs műveltség indikátorai felé. Fogalmi keretrendszer tanulmány. Készítette Ralph CATTS - Jesus LAU. Párizs, UNESCO, 2008. = *Könyv és Nevelés*, 2010. Különszám.
- MEMORANDUM 2011 A Német Információtudományi Társaság memoranduma az információs műveltség oktatásügyben megvalósítandó támogatásáról. = *Könyv és Nevelés*, 2011/1. 81-85.
- SHENK 1997 SHENK, David: Data Smog. San Francisco, Harper, 1997.
- VARGA 2008 VARGA Katalin: Az információs műveltség fogalma az európai és Európán kívüli kultúrákban. In: A 21. század műveltsége. E-könyv az információs műveltségről. Szerk. VARGA Katalin. Pécs, 2008. 11-17. (<http://mek.oszk.hu/06300.106355/html>) [2013.02.15.]